

Stanisław Mańko¹

Tadeusz Sobczyński²

Katedra Ekonomiki, Organizacji i Zarządzania w Gospodarce Żywnościowej
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

Roman Sass³

Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie

Konkurencyjność większych ekonomicznie polskich gospodarstw rolniczych na tle wybranych krajów UE

Competitiveness of Polish agricultural farms of bigger economic size in comparison with those in selected EU member states

Abstract. Economical results of farms of three types of farming (TF13 – field crops, TF41 – dairy farms, TF50 – grainvovres livestock) in selected EU member states in 2004 were analysed basing on FADN data. The research was done for three classes of biggest economic size. Usually the bigger the production output, measured by the economic size of farm, the bigger labour efficiency and assets and equity profitability. What may wonder are the good results of Spanish and Italian farms and some poor results of Danish, French, German or Dutch farms. Polish farms appeared to be competitive with regard to own labour productivity and profitability of assets and equity, especially these specialized in field crops and grainvovres livestock.

Key words: economic size, types of farming, farm net value added, family farm income

Synopsis. Na podstawie danych FADN analizowano wyniki ekonomiczne trzech typów rolniczych gospodarstw (TF13 – uprawy polowe, TF41 - bydło mleczne, TF50 – zwierzęta ziarnożerne) w wybranych krajach UE w 2004 r. Analizy prowadzono dla trzech największych klas wielkości ekonomicznej. W miarę wzrostu skali produkcji, mierzonej wielkością ekonomiczną gospodarstw, na ogół silnie rośnie efektywność pracy, majątku i kapitału własnego. Zaskakują najlepsze wyniki uzyskane przez gospodarstwa hiszpańskie i włoskie jak też słabe, w wielu przypadkach, uzyskane przez rozreklamowane gospodarstwa duńskie, francuskie, niemieckie czy holenderskie. Polskie gospodarstwa ,zarówno pod względem dochodowości pracy własnej jak i rentowności majątku i kapitału, okazały się konkurencyjne, szczególnie te specjalizujące się w uprawach polowych i chowie zwierząt ziarnożernych.

Słowa kluczowe: dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego, typ rolniczy gospodarstwa, wartość dodana netto, wielkość ekonomiczna

Wstęp

Rolnicy w Polsce podejmują działania dostosowawcze wywołane przywróceniem gospodarki rynkowej i integracją europejską [Mańko i in. 2007, 2006a-f, 2005a-d; Sobczyński 2007]. Interesującym jest zbadanie, jak kształtuje się konkurencyjność ekonomiczna produkcji rolniczej w Polsce na tle wybranych krajów UE.

Gospodarstwa europejskie są bardzo zróżnicowane oraz mogą być oceniane w różnych zakresach (np. produkcyjno-środowiskowym i ekonomiczno-społecznym). W Polsce mamy

---

¹ Dr inż., ul. Prof. S. Kaliskiego 7

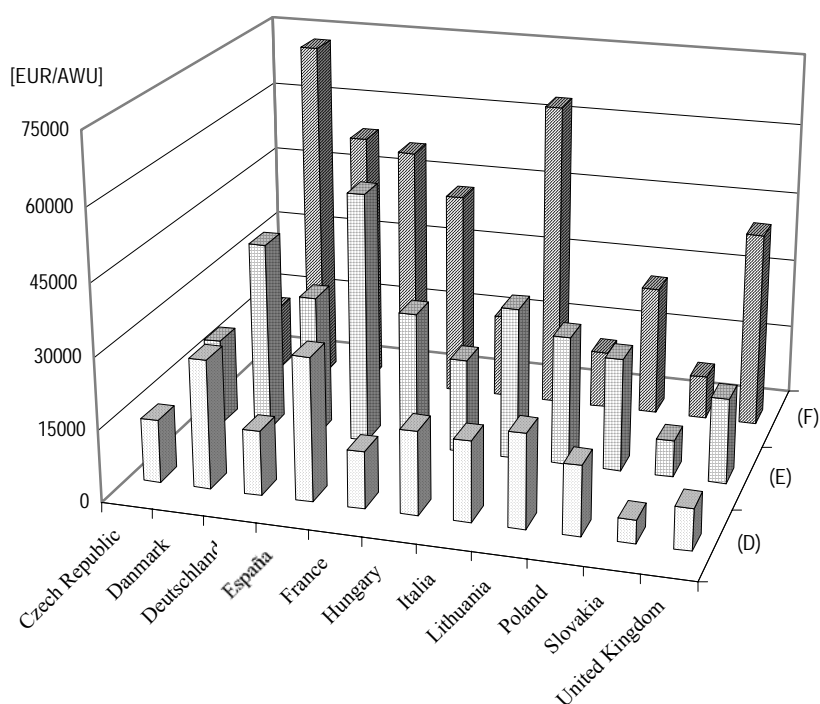
² Dr inż. ul. Prof. S. Kaliskiego 7, b. 3.1, e-mail: tadsob@utp.edu.pl

³ Dr inż.

dużo gospodarstw małych, które pełnią wiele ważnych funkcji, ale ze względu na swoją strukturę, charakteryzują się niską wydajnością pracy. Tych gospodarstw nie ma sensu porównywać w aspekcie wydajnościowym z dużymi gospodarstwami europejskimi, charakterystycznymi dla rolnictwa industrialnego.

Celem pracy jest porównanie polskich gospodarstw większych ekonomicznie z gospodarstwami wybranymi krajów UE.

Materiał i metoda

Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN (<http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>)

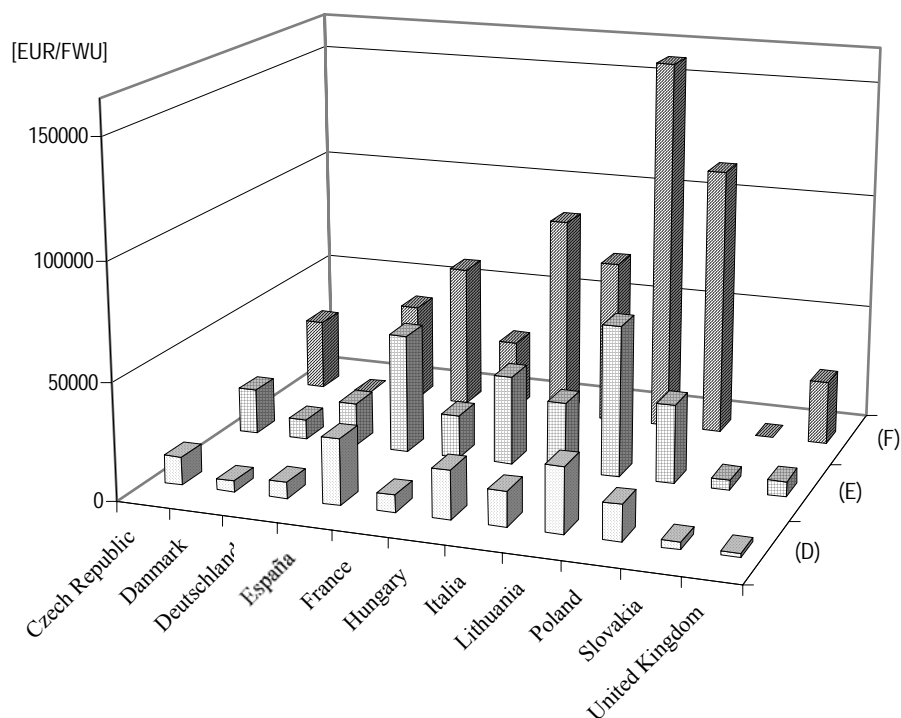
Rys. 1. Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną (SE425) dla gospodarstw powyżej 16 ESU typu TF13 (zboża, oleiste i strączkowe) w wybranych krajach UE w 2004 r.

Fig. 1. Farm net value added per person fully employed (SE425) for farms greater than 16 ESU of type TF13 (specialist cereals, oilseed and protein crops) in selected EU member states in 2004.

W pracy wykorzystano informacje gromadzone w ramach europejskiego systemu zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych FADN (ang. Farm Accountancy Data Network). W polu obserwacji FADN znajdują się gospodarstwa towarowe, mające zasadniczy udział w tworzeniu wartości dodanej w rolnictwie. Podkreślić należy, że FADN jest jedyną bazą danych gromadzonych według jednolitych zasad z reprezentatywnej próby towarowych gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze Unii Europejskiej.

Wyniki obliczone na podstawie danych FADN zgromadzonych w komputerowej bazie

prezentowane są w zestawie statystycznym nazwanym „Wyniki standardowe FADN– poziom 1”⁴. Zawierają one wartości średnie dla grup gospodarstw rolnych wyłanianych według typów rolniczych i wielkości ekonomicznej. Zmienne są jednoznacznie zdefiniowane i dla ułatwienia oznaczone symbolami, a algorytmy ich obliczania są powszechnie dostępne.

Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN (<http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>)

Rys. 2. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny (SE430) dla gospodarstw powyżej 16 ESU typu TF13 (zboża, oleiste i strączkowe) w wybranych krajach UE w 2004 r.

Fig. 2. Family farm income per one person fully employed (SE430) or farms greater than 16 ESU of type TF13 (specialist cereals, oilseed and protein crops) in selected EU member states in 2004.

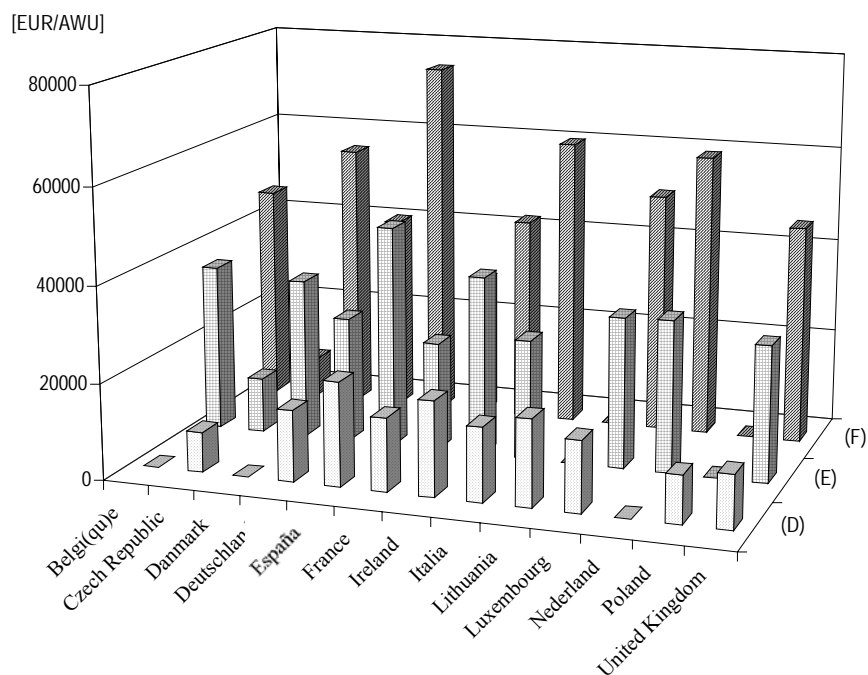
Porównano poziom wartości dodanej netto (SE415) i dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (SE420) w przeliczeniu na jednostkę pracy ogółem (SE010) i pracy rodziny (SE015) oraz na 100 EUR wartości aktywów ogółem (SE436) i 100 EUR wartości kapitału własnego (SE501). Badano gospodarstwa wybranych typów rolniczych: bydło mleczne (TF41), uprawy polowe (TF 13), zwierzęta ziarnożerne (TF 50). Analizy prowadzono dla trzech największych klas wielkości ekonomicznej: (D) 16 < 40 ESU tzn. średnio duże, (E) 40 < 100 ESU tzn. duże, (F) >= 100 ESU tzn. bardzo duże.

Wybrano kraje, w których dany typ rolniczy występuje w badanych klasach wielkości. Wykorzystano najbardziej aktualne dostępne dane, tj. z roku 2004.

Wartość dodana stanowi opłatę za zaangażowanie trwałych czynników produkcji do

⁴ <http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>

działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego, bez względu na ich status własnościowy (obce lub własne). Ten parametr jest odpowiedni do porównań gospodarstw posiadających różną strukturę własnościową zaangażowanych czynników produkcji [Goraj, Smolik i Suska 2005].

Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN (<http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>)

Rys. 3. Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną (SE425) dla gospodarstw powyżej 16 ESU typu TF41 (bydło mleczne) w wybranych krajach UE w 2004 r.

Fig. 3. Farm net value added per one person fully employed (SE425) for farms greater than 16 ESU of type TF41 (specialist dairy) in selected EU member states in 2004.

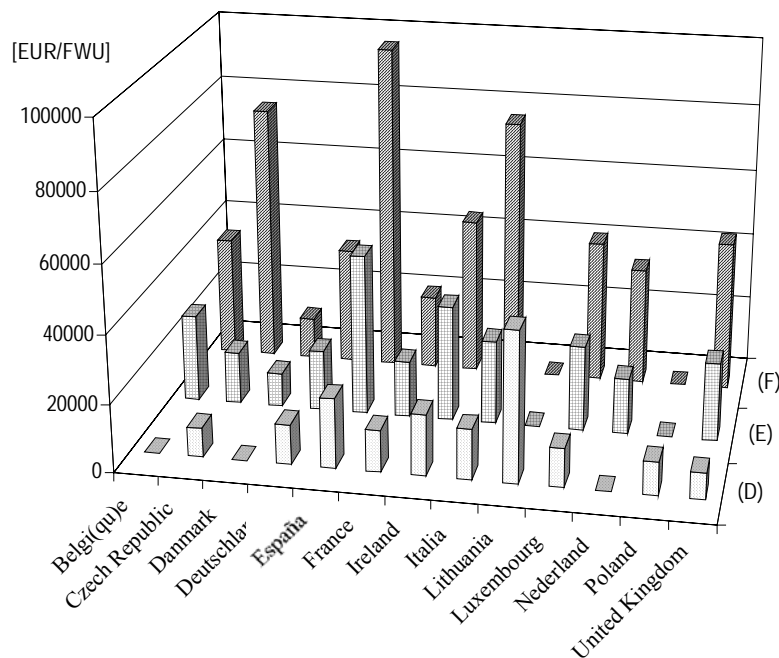
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego jest tą kategorią, która stanowi opłatę za własne czynniki wytwórcze (praca, ziemia i kapitał) zaangażowane do działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego oraz ryzyko podejmowane przez prowadzącego gospodarstwo rolne w roku obrachunkowym [Goraj, Smolik i Suska 2005].

Wyniki

Gospodarstwa typu uprawy polowe (TF13) z wybranych do badań krajów osiągnęły w 2004 r. zróżnicowaną wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną (SE425). W większości krajów, w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej, analizowany wskaźnik rósł. Wyjątek stanowią tu gospodarstwa Czech, Węgier i Litwy. Najwyższą wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną uzyskali rolnicy Danii (ok. 74 tys. EUR/AWU) i Włoch (ponad 65

tys. EUR/AWU), a najniższą Słowacji (9217 EUR/AWU), Litwy (12232 EUR/AWU) i Czech (13981 EUR/AWU). Polskie gospodarstwa polowe w zależności od wielkości ekonomicznej osiągnęły odpowiednio: (D) tzn. średnio duże 14597 EUR/AWU, (E) tzn. duże 23884 EUR/AWU, (F) tzn. bardzo duże 27580 EUR/AWU (rys. 1).

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny (SE430) dla gospodarstw powyżej 16 ESU typu TF13 (zboża, oleiste i strączkowe) w wybranych krajach UE w 2004 r. też był zróżnicowany. Największe gospodarstwa Słowacji i Danii miały straty, a maksymalne wartości dochodu osiągnęły gospodarstwa Litwy (160517 EUR/AWU), Polski (115684 EUR/AWU) i Węgier (87660 EUR/AWU). Warto zauważyć, że pod względem tego wskaźnika gorzej od gospodarstw polskich wypadły gospodarstwa duńskie, niemieckie, francuskie czy brytyjskie. Niespodziewanie dobrze prezentują się tu gospodarstwa hiszpańskie (rys. 2).

Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN (<http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>)

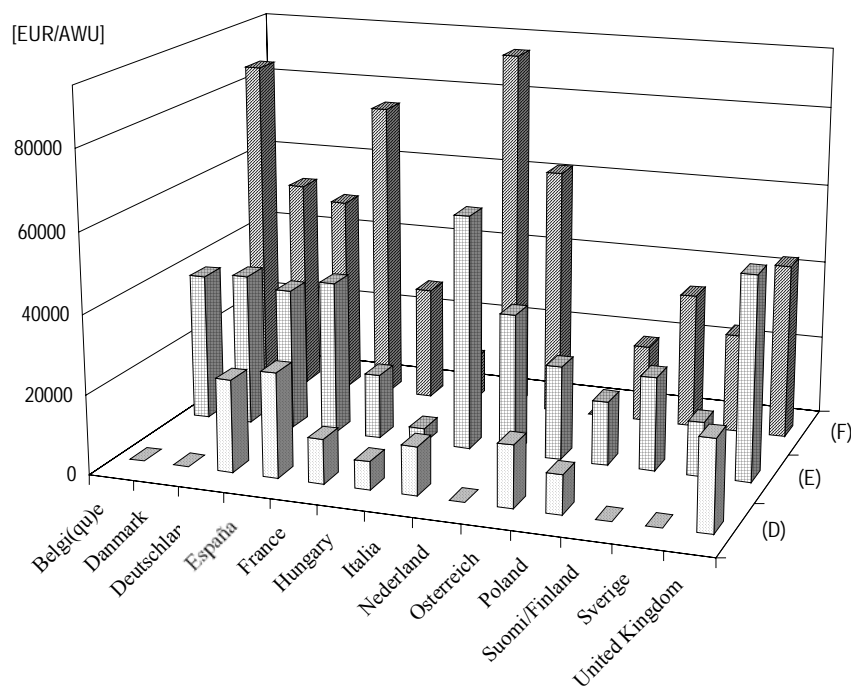
Rys. 4. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny (SE430) dla gospodarstw powyżej 16 ESU typu TF41 (bydło mleczne) w wybranych krajach UE w 2004 r.

Fig. 4. Family farm income per one family member fully employed (SE430) for farms greater than 16 ESU of type TF41 (specialist dairy) in selected EU member states in 2004.

Zastanawiający jest przypadek duńskich gospodarstw z uprawami polowymi: uzyskały najwyższą wartość dodaną netto na jednostkę pracy ogółem i jednocześnie prawie najniższą wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny!

W słynących z obór mlecznych Danii, Holandii i Belgii nie wystąpiła w 2004 r. dostateczna reprezentacja gospodarstw mlecznych (TF41) z najmniejszej badanej klasy wielkości ekonomicznej (D), podczas, gdy w Polsce i na Litwie zabrakło reprezentacji z

dwóch największych klas wielkości (E i F). Praktycznie we wszystkich krajach, w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej, wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną rosła (nieznaczny spadek w Czechach). Najwyższą wartość tego wskaźnika osiągnęły w tym typie gospodarstwa Hiszpanii (75145 EUR/AWU), Włoch (60594 EUR/AWU) i Holandii (59558 EUR/AWU), a najniższą Czech (8316 EUR/AWU). Polskie gospodarstwa mleczne z klasy (D) tzn. średnio duże osiągnęły 9913 EUR/AWU, co jest porównywalne z wynikiem gospodarstw czeskich i brytyjskich (rys. 3).

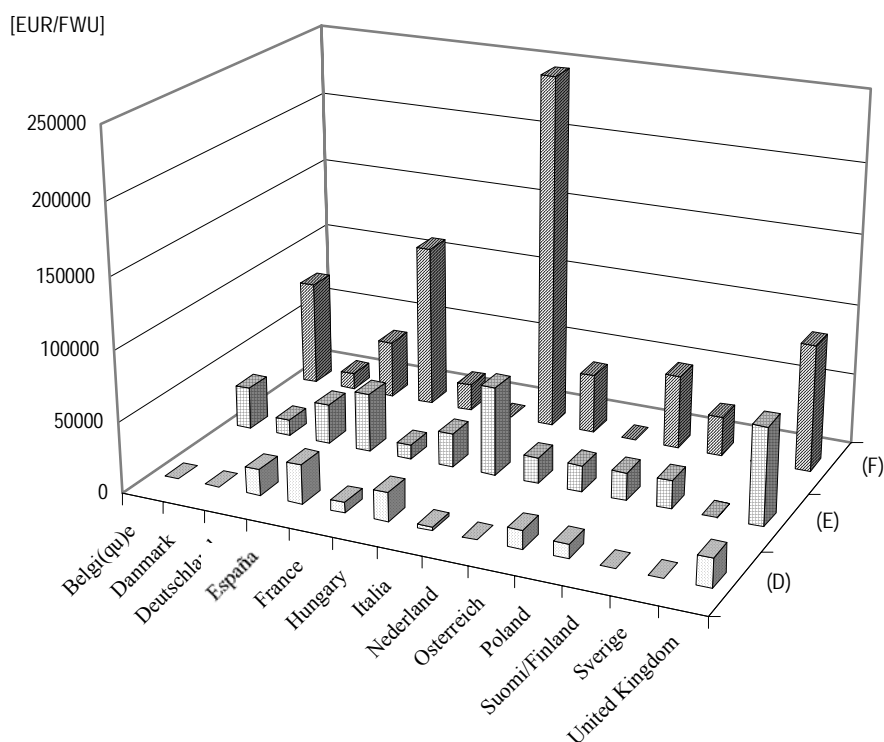
Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN (<http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>)

Rys. 5. Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną (SE425) dla gospodarstw powyżej 16 ESU typu TF50 (ziarnożerne) w wybranych krajach UE w 2004 r.

Fig. 5. Farm net value added per one person fully employed (SE425) for farms greater than 16 ESU of type TF50 (specialist granivores) in selected EU member states in 2004.

Po analizie wskaźnika wartości dodanej netto na osobę pełnozatrudnioną zadziwiają wartości dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w największej klasie na osobę pełnozatrudnioną rodziny osiągane przez gospodarstwa mleczne Czech (76671 EUR/FWU). Porównywalne wielkości osiągnęły tylko gospodarstwa hiszpańskie (97265 EUR/AWU) i włoskie (77122 EUR/AWU). Polskie gospodarstwa mleczne w swojej (najmniejszej z badanych) klasie wielkości pod względem dochodowości pracy własnej (9826 EUR/FWU) były lepsze tylko od gospodarstw brytyjskich (7670 EUR/AWU) i czeskich (8596 EUR/AWU), a nieznacznie gorsze od luksemburskich (11468 EUR/AWU), niemieckich

(11748 EUR/AWU) i francuskich (12284 EUR/AWU). Zdziwiał niski wynik mlecznych gospodarstw duńskich i brytyjskich. Są to kraje UE o największej koncentracji produkcji mierzonej przeciętną liczbą krów w stadzie (około 90 szt.), a w Danii w ciągu ostatnich 15 lat nastąpił największy przyrost średniej wielkości stada i mleczności krów [Sobczyński 2007] (rys. 4).

Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN (<http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>)

Rys. 6. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny (SE430) dla gospodarstw powyżej 16 ESU typu TF50 (ziarnożerne) w wybranych krajach UE w 2004 r.

Fig. 6. Family farm income one family member fully employed (SE430) for farms greater than 16 ESU of type TF50 (specialist granivores) in selected EU member states in 2004.

W krajach znanych z intensywnych metod produkcji trzody chlewnej czy drobiu, takich jak Belgia, Dania i Holandia, nie wystąpiły gospodarstwa typu TF50 z najmniejszej analizowanej klasy wielkości ekonomicznej. Gospodarstwa specjalizujące się w chowie „ziarnożernych” z wybranych do badań krajów osiągały w 2004 r. rosnącą wraz z wielkością ekonomiczną wartością dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną. Najwyższą wartość tego wskaźnika osiągnęły gospodarstwa Włoch (92199 EUR/AWU), Belgii (84661 EUR/AWU), Hiszpanii (75982 EUR/AWU) i Holandii (62886 EUR/AWU), a najniższą Węgier (11139

EUR/AWU), Polski (19627 EUR/AWU) i Szwecji (25062 EUR/AWU). Szwedzkie gospodarstwa tego typu, jako jedyne w najmniejszej klasie wielkości zanotowały stratę (-7603 EUR/AWU) (rys. 5).

Tabela 1. Rentowność aktywów ogółem i kapitału własnego w gospodarstwach powyżej 16 ESU typu TF13 (zboża, oleiste i strączkowe) w wybranych krajach UE w 2004r.

Table 1. Profitability of total assets and equity in farms greater than 16 ESU of type TF13 (specialist cereals, oilseed and protein crops) in selected EU member states in 2004

Kraj	Wartość dodana netto (SE415) na 100 EUR wartości aktywów ogółem (SE436), odpowiednik ROA, lub kapitału własnego (SE501), odpowiednik ROE						Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (SE420) na 100 EUR wartości aktywów ogółem (SE436), odpowiednik ROA, lub kapitału własnego (SE501), odpowiednik ROE					
	(D)		(E)		(F)		(D)		(E)		(F)	
	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE
Czechy	10,62	11,60	15,55	18,52	16,90	24,03	9,09	9,93	11,13	13,25	6,03	8,57
Dania	3,26	5,50	4,01	7,25	5,21	11,81	0,52	0,88	0,71	1,28	-0,02	-0,04
Niemcy	2,42	2,59	5,05	5,70	17,88	25,39	1,20	1,28	2,79	3,14	6,10	8,65
Hiszpania	11,56	11,82	14,92	15,33	15,11	15,53	9,95	10,17	12,31	12,64	10,91	11,22
Francja	9,55	12,75	15,40	24,59	20,32	37,11	5,95	7,95	9,22	14,71	10,58	19,31
Węgry	13,28	18,31	15,13	22,12	26,37	45,78	9,27	12,77	8,58	12,55	7,48	12,98
Włochy	4,21	4,25	5,05	5,10	7,60	7,69	3,33	3,36	3,84	3,89	5,30	5,36
Litwa	25,65	31,62	25,82	35,40	20,14	25,53	26,77	33,01	29,23	40,08	17,82	22,58
Polska	16,74	21,84	21,20	28,47	27,13	42,91	14,55	19,00	17,63	23,67	19,89	31,46
Słowacja	12,56	13,75	15,87	17,19	13,88	14,83	6,31	6,90	7,62	8,25	6,43	6,87
Wielka Brytania	1,28	1,39	2,63	2,88	4,98	5,63	0,23	0,26	0,74	0,81	1,49	1,68

Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN (<http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>)

Najwyższą wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną z rodziny dla gospodarstw typu TF 50 (ziarnożerne) osiągnęli rolnicy Włoch (256324 EUR/AWU), Hiszpanii (115586 EUR/AWU) i Wielkiej Brytanii (89819 EUR/AWU). Warto zauważyć, że pod względem tego wskaźnika gorzej od gospodarstw polskich (52153 EUR/AWU) wypadły gospodarstwa duńskie, francuskie, niemieckie i holenderskie, a węgierskie i szwedzkie zanotowały wręcz straty (rys. 6).

Przypadki braku współzmienności między produktywnością pracy ogółem (SE425) a dochodowością pracy własnej (SE430) można tłumaczyć zróżnicowaniem kosztów czynników zewnętrznych (odsetki, czynsz dzierżawny, opłata pracy najemnej) oraz podatków. W krajach, w których ceny czynników zewnętrznych (głównie płace i pochodne) są wysokie, pomimo rekordowej produktywności pracy ogółem nie można osiągnąć satysfakcjonującej dochodowości pracy własnej. Zaniziona opłata pracy najemnej i brak obciążeń podatkowych mogą stwarzać warunki do uzyskania „premi” w postaci wysokiej dochodowości pracy własnej. Wydaje się, że ostatni przypadek może mieć miejsce w krajach „nowej dziesiątki.”

Zagadnienia te należy jednak szczegółowo badać. Należy też brać pod uwagę, że nowo przyjęte kraje dopiero w połowie 2004 r. przekroczyły granicę „świata unijnego”, znaczna część nakładów do produkcji rolnej została nabyta po niskich cenach sprzed akcesji, a sprzedaż produktów nastąpiła często po wyższych cenach. Dostrojenie systemów wymaga czasu, np. dopiero teraz obserwujemy wyraźne zmiany na rynku pracy w Polsce, gdzie spada

bezrobocie, rosną płace. Trzeba też pamiętać, że rok 2004 był dla „dziesiątki” pierwszym, w którym kraje te uczestniczyły w systemie FADN. Efektywność wykorzystania majątku gospodarstwa i kapitału mierzono wartością odpowiednich nadwyżek na 100 EUR wartości aktywów ogółem (SE436) lub kapitału własnego (SE501). Uzyskano wskaźniki zbliżone w swojej wymowie do klasycznych wskaźników rentowności: aktywów (ROA) i kapitału własnego (ROE) [Mańko i in. 2005b].

Tabela 2. Rentowność aktywów ogółem i kapitału własnego w gospodarstwach powyżej 16 ESU typu TF41 (bydło mleczne) w wybranych krajach UE w 2004 r.

Table 2. Profitability of total assets and equity for farms greater than 16 ESU of type TF41 (specialist dairy) in selected EU member states in 2004

Kraj	Wartość dodana netto (SE415) na 100 EUR wartości aktywów ogółem (SE436), odpowiednik ROA, lub kapitału własnego (SE501), odpowiednik ROE						Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (SE420) na 100 EUR wartości aktywów ogółem (SE436), odpowiednik ROA, lub kapitału własnego (SE501), odpowiednik ROE					
	(D)		(E)		(F)		(D)		(E)		(F)	
	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE
Belgia	.	.	14,45	20,33	15,22	20,82	.	.	10,51	14,78	11,20	15,32
Czechy	11,60	13,23	16,77	19,38	15,97	22,43	9,05	10,32	11,42	13,19	2,35	3,30
Dania	.	.	5,49	11,34	6,34	21,96	.	.	1,39	2,87	0,82	2,85
Niemcy	4,48	4,83	6,52	7,67	12,11	16,31	3,48	3,75	4,24	4,98	6,02	8,10
Hiszpania	7,97	8,16	15,64	16,39	21,95	23,29	7,44	7,62	14,81	15,52	20,41	21,66
Francja	11,02	14,67	13,12	21,64	14,83	27,01	8,78	11,69	9,02	14,89	9,87	17,99
Irlandia	5,37	5,52	6,15	6,50	6,15	6,58	4,78	4,91	4,99	5,28	3,87	4,14
Włochy	7,15	7,22	8,24	8,41	10,14	10,53	6,75	6,81	7,45	7,60	8,67	9,01
Litwa	18,48	23,90	.	.	.	.	21,00	27,17	.	.	.	.
Luxemburg	3,76	4,30	5,80	6,94	8,02	10,16	2,67	3,05	4,35	5,21	5,68	7,20
Holandia	.	.	3,16	4,02	3,67	5,04	.	.	1,57	1,99	1,98	2,72
Polska	14,14	16,59	.	.	.	.	13,03	15,29	.	.	.	.
Wielka Brytania	4,42	4,69	6,83	7,67	9,67	11,75	2,86	3,03	4,83	5,43	5,51	6,69

Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN (<http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>)

W gospodarstwach typu polowego (TF13) wyjątkowo wysoką rentownością aktywów wykazały się w 2004 r. gospodarstwa litewskie i polskie, a z krajów „starej” Unii francuskie i hiszpańskie. Najniższą rentowność aktywów miały gospodarstwa duńskie i brytyjskie, a niemieckie tylko największe (z klasy F) uzyskały satysfakcjonującą rentowność (tab. 1).

Podobnie jak rentowność aktywów zróżnicowana była rentowność kapitału własnego. Zaskakuje ponad 31% rentowność kapitału własnego w największych polskich gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, podczas gdy gospodarstwa duńskie uzyskały wskaźnik ujemny, a gospodarstwa brytyjskie poniżej 2% (tab. 1).

Najkorzystniejsze wskaźniki rentowności w typie gospodarstw mlecznych wystąpiły w Polsce i na Litwie oraz w Hiszpanii i Francji. Duńskie gospodarstwa mleczne, tak jak zaskakiwały niską dochodowością pracy własnej, tak też zaskakują niską rentownością kapitału własnego. A towarzyszą im w tym gospodarstwa holenderskie (tab. 2).

Najkorzystniejsze wskaźniki rentowności w gospodarstwach z chowem zwierząt ziarnożernych wystąpiły w Belgii, Hiszpanii, Włoszech, Wielkiej Brytanii i Polsce. Duńskie

gospodarstwa trzodowe i drobiowe uzyskały w 2004 r. zaskakująco niską rentowność kapitału własnego, a szwedzkie i węgierskie odnotowały straty (tab. 3).

Tabela 3. Rentowność aktywów ogółem i kapitału własnego w gospodarstwach powyżej 16 ESU typu TF50 (ziarnożerne) w wybranych krajach UE w 2004 r.

Table 3. Profitability of total assets and equity for farms greater than 16 ESU of type TF50 (specialist granivores) in selected EU member states in 2004

Kraj	Wartość dodana netto (SE415) na 100 EUR wartości aktywów ogółem (SE436), odpowiednik ROA, lub kapitału własnego (SE501), odpowiednik ROE						Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (SE420) na 100 EUR wartości aktywów ogółem (SE436), odpowiednik ROA, lub kapitału własnego (SE501), odpowiednik ROE					
	(D)		(E)		(F)		(D)		(E)		(F)	
	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE
Belgia	.	.	19,50	36,54	27,07	45,47	.	.	15,53	29,11	23,08	38,76
Dania	.	.	4,65	10,82	7,32	27,68	.	.	1,14	2,65	0,60	2,27
Niemcy	8,60	10,02	8,83	10,42	13,34	19,00	6,59	7,67	6,49	7,66	7,97	11,35
Hiszpania	18,23	18,52	19,18	20,52	28,02	30,78	17,27	17,54	18,15	19,41	24,90	27,35
Francja	14,66	39,62	10,56	32,97	14,72	45,23	8,64	23,36	5,46	17,07	6,29	19,31
Węgry	8,81	16,07	5,84	10,44	25,40	50,26	4,41	8,04	-3,44	-6,16	1,49	2,96
Włochy	7,07	7,91	20,32	20,51	25,38	26,25	1,02	1,14	18,80	18,98	21,48	22,22
Holandia	.	.	6,19	12,65	7,46	16,69	.	.	2,96	6,05	3,35	7,49
Australia	5,58	6,16	7,52	8,84	.	.	4,51	4,98	5,69	6,68	.	.
Polska	15,05	17,27	16,93	20,38	20,69	28,51	13,78	15,82	15,24	18,35	16,49	22,72
Finlandia	.	.	9,56	14,91	9,89	15,79	.	.	7,39	11,52	6,33	10,10
Szwecja	-1,87	-2,58	3,16	5,33	5,35	13,76	-3,94	-5,44	0,06	0,09	-0,51	-1,32
Wielka Brytania	8,58	10,49	23,89	34,09	28,79	47,22	5,62	6,87	17,08	24,37	12,41	20,36

Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN [<http://www.ec.europa.eu/agriculture/rica>].

Podsumowanie

Na podstawie danych FADN analizowano konkurencyjność trzech typów rolniczych gospodarstw (TF13 uprawy polowe, TF41 bydło mleczne, TF50 zwierzęta ziarnożerne) w wybranych krajach UE w 2004 r. Przeprowadzone analizy dla trzech największych klas wielkości ekonomicznej ((D)16 <40 ESU tzn. średnio duże, (E)40 <100 ESU tzn. duże, (F) >= 100 ESU tzn. bardzo duże) pozwalają na szereg konkluzji.

Produktywność pracy ogółem (własnej i najemnej), mierzona wartością dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną, jest w polskich gospodarstwach polowych (TF13) niższa aniżeli np. w gospodarstwach duńskich, włoskich czy hiszpańskich, ale wyższa niż w gospodarstwach słowackich, węgierskich czy czeskich. Natomiast dochodowość pracy własnej, mierzona wartością dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną z rodziny, jest w polskich gospodarstwach jedną z najwyższych i jest wyższa nie tylko od osiąganą przez gospodarstwa z krajów o niższej produktywności pracy ogółem, ale też od osiąganą przez gospodarstwa duńskie, francuskie czy brytyjskie.

Pod względem produktywności pracy ogółem oraz dochodowości pracy własnej polskie gospodarstwa mleczne należą do grupy o najniższych rezultatach w UE.

Dochodowość pracy własnej w polskich gospodarstwach typu TF50 (zwierzęta ziarnożerne) jest większa od osiągniętej przez gospodarstwa duńskie, francuskie, niemieckie czy holenderskie. Pod względem produktywności pracy było odwrotnie.

Polskie gospodarstwa trzech badanych typów rolniczych należą do unijnej czołówki pod względem efektywności wykorzystania majątku gospodarstwa i kapitału własnego. Osiągają bardzo wysokie wskaźniki wartości dodanej netto i dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 100 EUR wartości aktywów ogółem lub kapitału własnego.

W miarę wzrostu skali produkcji, mierzonej wielkością ekonomiczną, na ogół silnie rośnie efektywność pracy, majątku i kapitału własnego w gospodarstwach rolniczych krajów UE. Zaskakują najlepsze wyniki uzyskane przez gospodarstwa hiszpańskie i włoskie, jak też słabe w gospodarstwach duńskich, francuskich, niemieckich czy holenderskich.

Polskie gospodarstwa rolnicze większe ekonomicznie, zarówno pod względem dochodowości pracy własnej jak i rentowności majątku i kapitału, okazały się w 2004 r. konkurencyjne, szczególnie te specjalizujące się w uprawach polowych i chowie zwierząt ziarnożernych.

Literatura

- Gořaj L., Smolik A., Suska M. [2005]: Jak rozumieć zawartość publikacji RAPORT INDYWIDUALNY GOSPODARSTWA ROLNEGO - materiały szkoleniowe. IERiGŻ PIB, Warszawa.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2007]: Level of sustainability of agricultural production in Poland as compared with the European Union member states. *Folia Univ. Agric. Stetin., Oeconomica* 254 (47), ss. 177-184.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2005a]: Organizacja i wyniki gospodarstw bydłowych i trzodowych, *Prace Naukowe AE Wrocław* 1070, t. 2, ss. 67-74.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2005b]: Rentowność wybranych typów rolniczych gospodarstw w zależności od skali produkcji. Bydgoskie Towarzystwo Naukowe. *Prace Wydziału Nauk Przyrodniczych. Seria B* nr 58, ss. 308-315.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2005c]: Dochodowość zasobów w wybranych typach rolniczych gospodarstw w zależności od skali produkcji. Bydgoskie Towarzystwo Naukowe. *Prace Wydziału Nauk Przyrodniczych. Seria B* nr 58, ss. 316-325.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2005d]: Dochody z tytułu zarządzania i ryzyka wybranych typów rolniczych gospodarstw w zależności od skali produkcji. Bydgoskie Towarzystwo Naukowe. *Prace Wydziału Nauk Przyrodniczych. Seria B* nr 58, ss. 326-336.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2006a]: Aktywność inwestycyjna rolników w podregionie bydgoskim. [W:] Agrobiznes 2006. Konkurencja w agrobiznesie – jej uwarunkowania i następstwa. *Prace Naukowe AE Wrocław* 1118, t.2, ss. 72-79.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2006b]: Poziom zrównoważenia produkcji rolniczej w krajach UE. [W:] Problemy intensyfikacji produkcji zwierzęcej z uwzględnieniem ochrony środowiska i standardów UE. XII Międzynarodowa Konferencja Naukowa 26-27.09.2006r. IBMER, Warszawa, ss. 289-294.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2006c]: Poziom zrównoważenia produkcji w wybranych typach rolniczych gospodarstw. XI Konferencja Naukowa, Nowe techniki i technologie w rolnictwie zrównoważonym. 8-9.03.2006. Kielce. IBMER, Komitet Techniki Rolniczej PAN, Polskie Towarzystwo Inżynierii Rolniczej. *Problemy Inżynierii Rolniczej* 1(51), ss.37-46.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2006d]: Organizacyjno-ekonomiczne zmiany w gospodarstwach korzystających z kredytów preferencyjnych. [W:] Wieś i rolnictwo w procesie zmian. Problemy funkcjonowania i rozwoju rolnictwa. Uniwersytet Opolski, Opole, ss. 129-136.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2006e]: Zmiany wielkości obszarowej i ekonomicznej gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną. [W:] Potencjał rozwojowy obszarów wiejskich w aspekcie wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Tworzenie i poprawa struktury agrarnej gospodarstw rodzinnych. AR w Szczecinie, WSZS-E w Ostrołęce, Szczecin, ss. 385-392.
- Mańko S., Sass R., Sobczyński T. [2006f]: Zadłużenie a efektywność produkcji i kapitału w gospodarstwach mlecznych. *Roczniki Naukowe SERiA*, t. 8, z. 5, ss. 69-71.
- Sobczyński T. [2007]: Poziom zrównoważenia produkcji w gospodarstwach mlecznych wybranych krajów UE. *Roczniki Nauk Rolniczych Seria G – Ekonomika Rolnictwa* (w druku).